

МАШКОВСЬКА Л. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-
гуманітарних і правових дисциплін
(Уманський національний університет
садівництва)

КОВАЛЕНКО-ЧУКІНА І. Г.,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних
і правових дисциплін
(Уманський національний університет
садівництва)

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.4>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

У статті проаналізовано питання, які включають в себе аналіз чинного законодавства щодо запобігання корупції, опис ефективних методів контролю за корупційними діями, а також розгляд судової практики у цій сфері.

Запобігання корупційним правопорушенням має важливе правове значення в усіх сферах життя суспільства. Нормативно-правова регламентація в цій сфері включає в себе прийняття спеціальних законів, які встановлюють правила і процедури для запобігання та протидії корупції. Ці закони можуть передбачати обов'язкові методи контролю за фінансовими операціями, розкриття конфлікту інтересів у публічній службі, а також механізми звітування та відповідальності за порушення антикорупційних норм. У разі порушення антикорупційних правил, особи можуть бути піддані правовій відповідальності відповідно до закону, що може включати штрафи, адміністративні покарання або навіть кримінальне переслідування. Правова база для боротьби з корупцією є важливим елементом будь-якої демократичної системи, оскільки вона сприяє збереженню законності, прозорості та розвитку суспільства.

Правові аспекти нормативно-правового регулювання запобігання корупційним правопорушенням спрямовані на створення основи для забезпечення прозорості, підзвітності та доброчесності як у державному, так і в приватному секторах. Ці правила покликані стримувати, виявляти та карати корупційні дії, що в кінцевому підсумку сприятиме належному управлінню та етичній поведінці. Визначаючи чіткі правила і процедури, створюючи механізми для повідомлення про порушення і застосовуючи покарання за їх недотримання, вони мають на меті створити культуру комплаєнсу і зміцнити довіру громадськості до інституцій. Досягненню цієї мети сприяють різні закони, кодекси поведінки та антикорупційні заходи.

Нормативно-правове регулювання щодо запобігання корупції може включати прийняття спеціальних законів та політик, створення ефективних механізмів контролю та нагляду, а також впровадження освітніх програм і заходів для підвищення свідомості громадян.

Такі заходи, як прозорість, підзвітність та дотримання антикорупційного законодавства, відіграють вирішальну роль у боротьбі з корупційною

діяльністю. Крім того, важливими інструментами запобігання корупції є захист викривачів, вимоги щодо декларування активів для державних службовців та створення незалежних антикорупційних органів. Країни повинні мати комплексні антикорупційні закони та механізми для ефективної боротьби з корупцією та стримування корупційних практик.

Заходи, вжиті для створення ефективної правової бази, можуть значно сприяти боротьбі з корупцією та покращенню ситуації в цій сфері. Важливо розробляти та удосконалювати закони, що регулюють питання запобігання корупції, проводити контроль за їх виконанням, а також впроваджувати ефективні механізми протидії незаконним діям.

Для ефективного запобігання корупційним правопорушенням вкрай важливо мати суворе правове регулювання. Ці правила повинні передбачати чіткі покарання для осіб, визнаних винними в корупції, а також механізми повідомлення про такі правопорушення та їх розслідування. Крім того, розвиток культури прозорості та підзвітності в установах є ключовим для запобігання корупції в довгостроковій перспективі. Загалом, законодавча база для боротьби з корупцією повинна постійно оцінюватися та оновлюватися, щоб адаптуватися до мінливих обставин і випереджати нові форми корупційних практик.

Ключові слова: *корупція, протидія корупції, антикорупційне законодавство, антикорупційна діяльність.*

Mashkovska L. V., Kovalenko-Chukina I. G. Legal aspects of the regulatory framework for the prevention of corruption offenses

The article analyzes issues that include an analysis of the current legislation on the prevention of corruption, a description of effective methods of control over corrupt practices, and a review of judicial practice in this area.

Prevention of corruption offenses is of great legal importance in all spheres of society. Legal regulation in this area includes the adoption of special laws that establish rules and procedures for preventing and combating corruption. These laws may provide for mandatory methods of control over financial transactions, disclosure of conflicts of interest in public service, as well as reporting and liability mechanisms for violations of anti-corruption rules. In case of violation of anti-corruption rules, individuals may be subject to legal liability under the law, which may include fines, administrative penalties or even criminal prosecution. The legal framework for fighting corruption is an important element of any democratic system, as it contributes to the rule of law, transparency and development of society.

The legal aspects of the regulatory framework for the prevention of corruption offenses are aimed at creating a framework for transparency, accountability and integrity in both the public and private sectors. These rules are designed to deter, detect and punish corrupt practices, ultimately promoting good governance and ethical behavior. By defining clear rules and procedures, establishing mechanisms for reporting violations, and imposing penalties for non-compliance, they aim to create a culture of compliance and strengthen public trust in institutions. Various laws, codes of conduct and anti-corruption measures contribute to this goal.

Legal and regulatory frameworks for preventing corruption may include the adoption of specific laws and policies, the establishment of effective control and oversight mechanisms, and the implementation of educational programs and awareness-raising activities.

Measures such as transparency, accountability and compliance with anti-corruption legislation play a crucial role in the fight against corrupt activities. In addition, whistleblower protection, asset declaration requirements for public officials,

and the establishment of independent anti-corruption bodies are important tools for preventing corruption. Countries should have comprehensive anti-corruption laws and mechanisms to effectively fight corruption and deter corrupt practices.

Measures taken to create an effective legal framework can significantly contribute to the fight against corruption and improve the situation in this area. It is important to develop and improve laws regulating the prevention of corruption, monitor their implementation, and implement effective mechanisms to counteract illegal actions.

To effectively prevent corruption offenses, it is crucial to have strict legal regulations. These rules should include clear penalties for those found guilty of corruption, as well as mechanisms for reporting and investigating such offenses. In addition, developing a culture of transparency and accountability in institutions is key to preventing corruption in the long run. In general, the legal framework for combating corruption should be constantly evaluated and updated to adapt to changing circumstances and to keep ahead of new forms of corrupt practices.

Key words: *corruption, anti-corruption, anti-corruption legislation, anti-corruption activities.*

Вступ. Аналізуючи правові аспекти нормативно-правової регламентації запобігання корупційним правопорушенням переважна більшість науковців акцентували увагу на необхідності вдосконалення законодавства у цій сфері, зокрема створення більш жорстких правових механізмів контролю за діяльністю посадових осіб і забезпечення прозорості у процесі ухвалення рішень. Також висвітлювались важливість ефективної взаємодії між правоохоронними органами, судовою системою та іншими зацікавленими сторонами у боротьбі з корупцією. Увага науковців акцентувалась, також, на наступних ключових моментах: адекватність і ефективність законодавства: багато дослідників оцінюють, наскільки чинне законодавство адекватно відповідає викликам, пов'язаним із запобіганням корупції. Вони розглядають, чи закони містять чіткі та ефективні механізми для попередження, виявлення та покарання корупційних правопорушень; інституційна спроможність: важливий аспект досліджень – здатність інституцій, таких як антикорупційні органи та правоохоронні органи, ефективно виконувати свої функції. Науковці аналізують структуру, повноваження, ресурси та взаємодію цих інституцій, а також їхню незалежність від політичного впливу; міжнародний досвід і порівняльний аналіз: дослідники часто звертаються до вивчення міжнародного досвіду в боротьбі з корупцією, аналізуючи, як інші країни вирішують аналогічні проблеми, і які практики можуть бути адаптовані до національних умов; прозорість і підзвітність у публічному управлінні: питання прозорості та підзвітності у прийнятті рішень і управлінні державними ресурсами також є важливими для запобігання корупції. Вчені досліджують, як посилення прозорості, покращення доступу до публічної інформації та участь громадськості можуть знизити ризики корупції; роль освіти та підвищення обізнаності: підвищення рівня обізнаності населення про корупцію та її наслідки, а також впровадження освітніх програм, спрямованих на формування антикорупційної культури, розглядається як важливий фактор у запобіганні корупційним правопорушенням.

Ці напрями досліджень допомагають формувати комплексне розуміння проблеми та розробляти ефективні стратегії для боротьби з корупцією.

Різні аспекти вивчення та розв'язання проблем протидії корупції висвітлено у працях В. С. Батиргарєєва, Б. М. Головкина, О. В. Новікова, І. О. Хриistica, А. Ю. Дзюби, А. Є. Олійниченко, С. В. Панова, М. В. Романова, І. О. Наливайка, В. Є. Походєєвої, Н. О. Чех та інших.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз існуючих правових норм і механізмів, спрямованих на запобігання та протидію корупційним правопорушенням, з метою виявлення їх ефективності, проблемних аспектів і можливих шляхів удосконалення.

Конкретні завдання, які можна виділити в рамках цієї мети, включають: оцінку адекватності законодавчих актів: визначення, наскільки чинне законодавство відповідає сучасним викликам у сфері запобігання корупції; аналіз інституційної спроможності: дослідження

ефективності роботи антикорупційних органів, їхню взаємодію між собою та з іншими державними інституціями; вивчення міжнародного досвіду: проведення порівняльного аналізу з міжнародною практикою для виявлення потенційно корисних підходів і механізмів; розгляд ролі громадськості: оцінення впливу громадянського суспільства на процеси запобігання корупції, включаючи питання прозорості та підзвітності; формування рекомендацій: на основі проведеного аналізу розроблення пропозиції щодо удосконалення правового регулювання та підвищення ефективності заходів з протидії корупції.

Результати дослідження. Сталість демократичного розвитку нашої держави значною мірою залежить від втілення принципів законності та справедливості, неухильного додержання всіма державними службовцями букви закону, подолання випадків незаконного одержання посадовими особами матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг [7, с. 29].

Витоки корупції сягають періоду первісного суспільства. Відомості про корупцію містяться в історичних джерелах давньосхідних цивілізацій – Давнього Єгипту, Китаю, Індії, а також античних цивілізацій Стародавньої Греції та Риму. Йдеться про корупцію як негативне явище й у Старому Завіті: «Я знаю численні ваші злочини й тяжкі гріхи ваші: ви утискаєте правового, берете хабарі, а жебрака, який шукає правосуддя, женете від воріт». Логічно це явище породжене утворенням держави і виникненням права, коли почали з'являтися посадові особи, що уповноважені були виконувати керівні функції [5, с. 296].

Корупція як явище певним чином породжує занепад суспільної моралі, бо людина вважає, що якщо має гроші, то вона може вирішити питання будь-якої складності, а в деяких випадках відкупитись від відповідальності. Це викликає невдоволення, суспільний безлад і несправедливість. У Стародавньому Римі корупція означала підкуп судді, а з XV–XVI ст. – підкупність та продажність чиновників і громадсько-політичних діячів, що набуло тоді неабиякого поширення [8, с. 56].

Як офіційні вияви корупції на території сучасної України уперше зафіксовані у XI–XII ст. у Київській Русі, де дружинники, які виконували також функцію бюрократії, зловживали своїми обов'язками. У Стародавній Русі маємо першу згадку про корупцію як «посул», що означало незаконну винагороду. Відповідна згадка міститься у Двінській установчій грамоті. У період татарської орди хабарництво тимчасово силовими методами усунув хан Батий [4, с. 5].

Побутова корупція в Україні склалась як один із неформальних інститутів взаємодії між громадянами та різноманітними установами, які надають послуги за державний кошт чи уповноважені вчиняти дії від імені держави. Поширеність таких практик спостерігається у різних сферах життя – від закладів охорони здоров'я до правоохоронних органів. У багатьох випадках побутова корупція фактично заміщає або доповнює формальний порядок, встановлений нормативно-правовими актами держави [10, с. 3].

Статистичне дослідження щодо індексу сприйняття корупції показує не надто позитивний рейтинг України, що змушує задуматися про важливість упровадження превентивних заходів із запобігання корупції, а опитування міжнародних агенств свідчать про зневіру українців у боротьбі з корупцією. Всі ці факти, безсумнівно, створюють резонанс на шпальтах рейтингових медіаресурсів. У свідомості громадськості за допомогою медіа формується думка, що корупція не наносить шкоди суспільству, тому окремі громадяни можуть вибирати корупційні шляхи вирішення повсякденних проблем. Потрібно подолати стереотип толерантності щодо корупції. Масштабність корупції та несформованість [6].

Аналіз зарубіжних літературних джерел показав, що вчені часто нехтують проблемою корупції в бізнесі та діловими відносинами, зосереджуючи увагу на урядовому та державному секторах. Тим не менше, випадки корупції в бізнесі дуже поширені і представляють суттєвий ризик для добробуту компанії [11].

Важливим є соціальний вимір проблеми академічної доброчесності. Розуміння власної відповідальності (чи безвідповідальності) за порушення норм наукової етики з позиції викладачів та студентів безпосередньо визначає сприйняття системи вищої освіти в Україні та формування системи цінностей у молоді під час навчання в закладах освіти. Академічна доброчесність також є однією з дієвих передумов формування і зміцнення економічної

безпеки ЗВО, яка залежить від значної кількості чинників, важелів та індикаторів прямої й опосередкованої дії. Серед даних чинників чільне місце у стратегічному гарантуванні економічної безпеки належить саме академічній доброчесності [9].

Дослідження показало, що існуюча нормативно-правова база у сфері запобігання корупції в Україні має певні недоліки, які знижують її ефективність. Основними проблемами є складність правових процедур, недостатня чіткість деяких норм і їх недостатня гармонізація з міжнародними стандартами.

Інституційний аналіз виявив, що антикорупційні органи часто стикаються з браком ресурсів, політичним тиском та обмеженою незалежністю, що перешкоджає їх ефективній роботі. Також відзначено проблеми в координації між різними державними структурами, що знижує загальну ефективність антикорупційної політики.

Порівняльний аналіз із закордонними практиками показав, що в Україні не повною мірою впроваджено успішні підходи, використовувані в інших країнах. Наприклад, такі інструменти, як антикорупційні декларації, публічний контроль за державними закупівлями та навчання державних службовців з антикорупційних питань, потребують подальшого розвитку і адаптації.

Дослідження виявило значну роль громадянського суспільства у попередженні корупції. Проте механізми залучення громадськості до процесу прийняття рішень та контролю за їх виконанням поки що розвинуті недостатньо. Зокрема, потребують удосконалення процедури доступу до публічної інформації та створення платформ для активної участі громадян.

На основі аналізу запропоновано низку рекомендацій для удосконалення нормативно-правової бази, включаючи розробку чіткіших і прозоріших правових норм, посилення інституційної незалежності антикорупційних органів та впровадження успішних міжнародних практик.

Розгляд судової практики у контексті правових аспектів нормативно-правової регламентації запобігання корупційним правопорушенням є важливим елементом для оцінки ефективності антикорупційних заходів та виявлення проблемних аспектів у застосуванні законодавства.

Судові рішення щодо корупційних правопорушень можуть виявити, як ефективно застосовуються наявні норми законодавства на практиці. Наприклад, питання про відповідність вироків, винесених судами, законодавчим вимогам, чи адекватно кваліфікуються дії, пов'язані з корупцією.

Особливу увагу приділяють рішенням вищих судових інстанцій, які формують судову практику та встановлюють прецеденти для нижчих судів.

У судовій практиці можуть бути виявлені прогалини та суперечності у правозастосуванні. Це може включати різночитання правових норм, що призводить до різної інтерпретації у судах різних рівнів.

Аналіз судових справ показує, які саме статті та норми викликають найбільше складнощів у застосуванні, що вимагає подальшого уточнення чи внесення змін до законодавства.

Судова практика відображає не лише правові, а й інституційні проблеми. Наприклад, недостатня незалежність судової системи може впливати на об'єктивність розгляду справ, пов'язаних з корупційними правопорушеннями.

Аналіз результатів розгляду корупційних справ також дозволяє виявити проблеми, пов'язані з якістю доказової бази, підготовленої правоохоронними органами.

Важливе значення мають прецеденти, що створюються на основі рішень судів вищих інстанцій, які можуть впливати на подальше правозастосування. Наприклад, рішення Конституційного Суду можуть суттєво змінювати підходи до трактування антикорупційних норм.

Судова практика також аналізується у контексті відповідності міжнародним стандартам у сфері боротьби з корупцією. Це може включати як порівняння з рішеннями міжнародних судів, так і оцінку відповідності національної практики рекомендаціям міжнародних організацій, таких як GRECO або Венеціанська комісія.

Розгляд судової практики дозволяє оцінити, наскільки ефективно працює система запобігання корупційним правопорушенням у реальних умовах, та ідентифікувати сфери, що потребують

покращення. Це може включати як удосконалення законодавства, так і зміцнення інституційної спроможності судової системи та підвищення рівня правової культури в суспільстві.

Ці результати можуть стати основою для подальших досліджень і практичних заходів, спрямованих на підвищення ефективності антикорупційних заходів в Україні.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що існуюча нормативно-правова база потребує подальшого розвитку, щоб забезпечити більш ефективне попередження та боротьбу з корупцією. Актуальними є завдання щодо усунення прогалин у законодавстві та приведення його у відповідність з міжнародними стандартами. Ефективна боротьба з корупцією можлива лише за умови зміцнення інституційної спроможності антикорупційних органів. Це включає забезпечення їх незалежності, адекватне фінансування, підвищення рівня професійної підготовки працівників та покращення міжвідомчої координації. Впровадження передових міжнародних практик є важливим кроком для підвищення ефективності національної антикорупційної політики. Особливу увагу слід приділити таким аспектам, як прозорість державних закупівель, фінансовий контроль та електронне декларування. Громадянське суспільство відіграє ключову роль у контролі за виконанням антикорупційних заходів. Залучення громадськості до процесу прийняття рішень, забезпечення доступу до інформації та створення механізмів зворотного зв'язку можуть значно підвищити ефективність боротьби з корупцією. Боротися з корупцією необхідно за допомогою комплексного підходу, який поєднує правові, інституційні та соціальні заходи. Це потребує співпраці між державними органами, громадянським суспільством та міжнародними партнерами.

Таким чином, реалізація зазначених висновків допоможе створити ефективну систему запобігання корупційним правопорушенням, що відповідатиме сучасним викликам і сприятиме розвитку правової держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України 28 червня 1996 р. / *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. – № 30. – ст. 141.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87. С. 156-218.
3. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 24, ст. 212.
4. Боковиков Ю. В. Механізми протидії корупції. *Теорія та практика державного управління*. 2017. Вип. 56. С. 1-7.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ : ВТФ Перун, 2003. 1440 с.
6. Походєєва В. Є. Запобігання корупції в Україні крізь призму медіа: формування антикорупційного дискурсу як превентивний захід. *Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 67. С. 96-100.*
7. Грищук М.О. Передумови виникнення та протидії корупції: історико-правові аспекти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. 2 (22). С. 28-35.
8. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн та римське право. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. 384 с.
9. Колесніков А. П. Академічна добросесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. Вип. 24. С. 122-128.
10. Сухаріна А.М. Побутова корупція: що про неї думають українці. *Громадська думка Інформаційно-аналітичне видання*. 2017. №31 С. 1-5.
11. Чех Н.О. Корупція в бізнесі: корупційна поведінка у внутрішньо бізнесовому середовищі. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*. 2018. № 2 С. 57-62.

